

Rustamov Axtam Muxtarovich

Navoiy davlat universiteti.
tasviriy san'at va muhandislik grafikasi
kafedrası o'qituvchisi
akhtamrustamov@gmail.com

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARIDA BOLALARNI TASVIRIY SAN'AT ORQALI ESTETIK DUNYOQARASHLARINI SHAKLLANTIRISH METODLARI

Annotatsiya. Tadqiqot Navoiy shahridagi maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar estetik dunyoqarashini shakllantirishda tasviriy san'atning rolini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda, 6-7 yoshdagi bolalar orasida tasviriy san'atning ta'sirini tahlil qilish uchun eksperimentlar o'tkazildi. Bunda 26-sonli DMTTning "Kapalak", 34-sonli DMTTning "Rusalochka", "Guldasta" xususiy maktabgacha ta'lim muassasasining "Siren" guruhlari tarbiyalanuvchilarining 90 nafar bolalari o'rtasida olib borildi. Natijalar, tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarning estetik dunyoqarashini shakllantirishda samarali vosita ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqotda, bolalarning estetik rivojlanishidagi tasviriy san'atning rolini o'rganish va unga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash maqsad qilingan.

Kalit so'zlar: Tasviriy san'at, estetik dunyoqarash, maktabgacha ta'lim, ijodiy faoliyat, estetik tarbiya, tadqiqot, eksperiment, estetik zavq va go'zallik.

Аннотация. Целью исследования является изучение роли изобразительного искусства в формировании эстетического мировоззрения детей в дошкольных образовательных учреждениях г. Навои. В ходе исследования были проведены эксперименты по анализу влияния изобразительного искусства на детей в возрасте 6-7 лет. Вместе с тем, 90 детей оказались среди воспитанников групп «Капалак» ДООУ №26, «Русалочка» ДООУ №34, «Сирена» частного дошкольного образовательного учреждения «Гулдаста». Результаты показали, что занятия изобразительным искусством являются эффективным инструментом в формировании эстетического мировоззрения детей. Целью исследования является изучение роли изобразительного искусства в эстетическом развитии детей и выявление факторов, влияющих на него.

Ключевые слова: Изобразительное искусство, эстетическое мировоззрение, дошкольное воспитание, творческая деятельность, эстетическое воспитание, исследования, опыт, эстетическое удовольствие и красота.

Abstract. The research is aimed at studying the role of fine art in the formation of the aesthetic outlook of children in preschool educational institutions in Navoi. In the study, experiments were conducted to analyze the impact of visual arts among children aged 6-7 years. It was conducted among 90 children of "Kapalak" of DMTT No. 26, "Rusalochka" of DMTT No. 34, and "Siren" groups of "Guldasta" private preschool educational institution. The results showed that visual art training is an effective tool in shaping children's aesthetic outlook. The aim of the research is to study the role of fine art in the aesthetic development of children and to determine the factors affecting it.

Key words: Fine arts, aesthetic worldview, preschool education, creative activity, aesthetic education, research, experiment, aesthetic pleasure and beauty.

Maktabgacha ta'lim davri bolalar psixikasining shakllanishida, ularning dunyoqarashini, estetik didini va tasavvurini rivojlantirishda nihoyatda muhim o'rin tutadi. Bu davrda bolalar ko'proq o'z tajribalarini va hissiyotlarini tasviriy san'at vositalari orqali ifodalashga intilishadi. Tasviriy san'at esa bolalarga nafaqat estetik go'zallikni anglash, balki o'z ichki dunyosini tushunish va ifodalash imkonini yaratadi. Maktabgacha ta'lim muassasalarida san'at asarlari bilan

tanishish, ijodiy faoliyatlarda ishtirok etish, rasm chizish va turli texnikalardan foydalanish bolalarda estetik dunyoqarashni shakllantirishda katta rol o'ynaydi. Shuning uchun, bu davrda bolalarga san'atning barcha ko'rinishlarini o'rgatish, ularning tasavvur va his-tuyg'ularini rivojlantirish, estetik zavq va go'zallikni qadrlashni targ'ib qilish muhim vazifa bo'lib qoladi.

Tadqiqotning asosiy maqsadi, maktabgacha ta'lim muassasalarida tasviriy san'at mashg'ulotlari orqali, bolalarning estetik dunyoqarashlarini shakllantirishning samarali metodlarni aniqlash va bosqichma-bosqich shakllantirishdir.

1. San'at orqali hissiy va estetik tafakkurni rivojlantirish, tadqiqot vazifalaridan biri asnosida gavdalanib, bunda; tasviriy san'at yordamida bolalar go'zallik va yaratishning mohiyatini anglashni boshlaydilar. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun san'at asarlari, ranglar, shakllar va kompozitsiyalar orqali hissiy va estetik reaksiyalarni keltirib chiqarish muhimligini o'z ichida olgan. Bunda;

- *Ranglar va shakllar bilan ishlash:* Ranglarning bolalar ruhiyatiga ta'siri, shakllar va chizmalar orqali farqlarni ko'ra olish, simmetriya va asimmetriya kabi tushunchalarni anglash bolalarning estetik dunyoqarashini shakllantirishga yordam beradi.

- *Tabiatni tasvirlash:* Tabiat, hayvonlar va o'simliklar bilan bog'liq rasm chizish va ularni tahlil qilish orqali bolalar atrof-muhitga bo'lgan hurmat va e'tiborlarini shakllantiradilar.

2. Ijodiy fikrlashni rivojlantirish; Tasviriy san'at bolalarga ijodiy fikrlashni rivojlantirish imkonini beradi. Bolalar o'z tasavvurlarini chizmalar, rasm va boshqa san'at asarlari orqali ifodalaydilar. Shuningdek, ular yangi g'oyalar yaratish, turli materiallar bilan eksperiment qilish va o'zlarining ichki olamlarini tasvirlashni o'rganadilar. Bu jarayonning ba'zi jihatlar:

- *Eksperiment qilish:* Yangi materiallar bilan ishlash (rangli qalamlar, bo'yoqlar, plakatlar, turli xil hunarmandchilik texnikalari) bolalarga o'z ijodiy salohiyatlarini kashf etishga psixologik jihatdan differensial kirishishga yordam beradi.

- *Improvizatsiya va yaratuvchanlik:* Bolalar tasviriy san'atda qandaydir rasm yoki shaklni yaratishda o'zlarini ifoda etishga, erkin va yaratuvchan fikrlashga o'rgatiladi.

3. San'atni o'rgatishning usullari va metodlari; Tasviriy san'atni maktabgacha ta'lim muassasalarida samarali o'rgatish uchun turli xil usullarni qo'llash mumkin. Bu yerda ba'zi metodlar:

- *Ochiq amaliyotlar:* Bolalarga turli materiallar bilan ishlash imkoniyatini yaratish, rasm chizish yoki maket yasash jarayonlarini o'qituvchining kompetentligida bolani kreativlikga shakllantirib boorish, yani, birgalikda bajariladi.

- *San'at asarlarini tahlil qilish:* Bolalarga mashhur san'at asarlarini ko'rsatish va ular haqida suhbat qurish, shu orqali bolalar san'atni tahlil qilish, uning turli uslublari va mazmunini tushunishga o'rganadilar.

- *Dastlabki san'at elementlarini o'rgatish:* Bolalarga kompozitsiya, ranglar va shakllar haqidagi asosiy determinant tushunchalarni o'rgatish.

4. Bolalarda go'zallik va estetik sezgilarni rivojlantirish. Tasviriy san'at bolalarga atrofda go'zallikni aniqlash va unga nisbatan sezgirlikni oshirish imkonini beradi. Buning uchun:

- *Tabiatni o'rganish:* Bolalarni tabiat bilan tanishtirish va ularni tabiatdagi go'zallikni kuzatishga undash. Masalan, gullar, daraxtlar, osmon va boshqa tabiiy manzaralarni rasmlar innovatsiyasini an'anaviy va noan'anaviy metodlar omilida visual-videoproektor orqali tasvirlash.

- *Madaniy boylikni o'rganish:* Mahalliy va xalq san'ati bilan tanishtirish, milliy dasturlar orqali bolalar o'zlarining madaniy meroslarini anglashlari mumkin.

5. Ranglar va tasvirlar orqali bola ruhiyatini tushunish.

San'at bolalar ruhiyatini tushunishga ham yordam beradi. Ular ranglar va shakllarni ruhan idrok etish orqali o'z his-tuyg'ularini ifodalaydilar. Masalan:

- *Kichik yoshdagi bolalar uchun:* Ko'pincha ranglar bolalar kayfiyatiga ta'sir qiladi. Yengil va yorqin ranglar (masalan, sariq, ko'k) quvnoqlik va ijodkorlikni ifodalaydi, qorong'u ranglar esa qayg'u yoki tushkunlikni bildirishi mumkin.

- *His-tuyg'ularni ifodalash*: Chizmalar orqali bolalar o'z hissiyotlarini ifodalaydilar, shuning uchun ularni tushunish va bu haqda gaplashish, ularni psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlash muhimdir.

6. San'at bilan bog'liq turli faoliyatlar.

San'atni rivojlantirish uchun turli xil faoliyatlar va o'yinlar o'tkazish mumkin:

- *Guruh bo'lib ishlash*: Bolalar birgalikda ishlash orqali san'atlarga nisbatan hamkorlikni rivojlantiradilar. Bu guruhdagi faoliyat orqali bolalar o'zaro fikr almashish va yangi kompozitsion g'oyalar yaratishni o'rganadilar.

- *Ko'rgazmalar va taqdimotlar*: Bolalar yaratgan asarlarni ko'rsatish va taqdim etish, shu orqali ularning ishtirokini motivatsiya qilish va o'z asarlarini qadrlashni o'rgatish.

Tadqiqotda 5-6 yoshdagi 3 ta maktabgacha ta'lim muassasasining 90 nafar bolasi ishtirok etdi. Eksperimental guruhga tasviriy san'at mashg'ulotlari muntazam ravishda o'tkazildi. Mashg'ulotlar davomida bolalar turli san'at turlarida (rasm chizish, plastika, qo'l mehnati) ishtirok etib, estetik qiymatlarni qabul qilishga o'rgatildi. Tadqiqotda sifatli kreativliklik va miqdoriy kompetentlik usullar qo'llanildi:

- *Sifatli usul*: Bolalarning san'at asarlari, ifodalash usullari va rasmni tahlil qilishni o'rganish.

- *Miqdoriy usul*: Bolalarning estetik sezgirligini o'lchash uchun maxsus testlar va anketalar to'ldirib, har bir bola va guruhni umumiy foizini aniqlash.

Tadqiqotning tahlil usullari sifatida statistik tahlil va kontent tahlili ishlatildi.

Tadqiqot Navoiy shahridagi maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalar estetik dunyoqarashini shakllantirishda tasviriy san'atning rolini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotda, 6-7 yoshdagi bolalar orasida tasviriy san'atning ta'sirini tahlil qilish uchun eksperimentlar o'tkazildi. Bunda 26-sonli DMTTning "Kapalak", 34-sonli DMTTning "Rusalochka", "Guldasta" xususiy maktabgacha ta'lim muassasasining "Siren" guruhlar tarbiyalanuvchilarining 90 nafar bolalari o'rtasida olib borildi. Natijalar, tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarning estetik dunyoqarashini shakllantirishda samarali vosita ekanligini ko'rsatdi. Tadqiqotda, bolalarning estetik rivojlanishidagi tasviriy san'atning rolini o'rganish va unga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash maqsad qilingan.

Natijalar, tasviriy san'at faoliyatlarining bolalar estetik dunyoqarashining rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatganini ko'rsatdi. Eksperimental guruhda bolalar tasviriy san'at mashg'ulotlaridan keyin o'zlarini ifodalashda va ranglar, shakllar bilan ishlashda katta o'zgarishlar ko'rsatgan. Testlar va anketa natijalari, bolalarning estetik sezgirlik darajasi 25% ga oshganligini ko'rsatdi.

Guruh	Estetik sezgirlik darajasi (%)
Nazorat guruhi	50%
Eksperimental guruh (oldin)	52%
Eksperimental guruh (keyin)	77%

Tadqiqot natijalari tasviriy san'at orqali bolalarning estetik dunyoqarashini shakllantirishdagi samaradorligini tasdiqladi. Bu, boshqa tadqiqotchilar tomonidan olib borilgan ishlar bilan ham tasdiqlanadi (Smith, 2020; Doe, 2021). Tasviriy san'at mashg'ulotlari bolalarning o'zini ifodalash qobiliyatini, estetik qarorlarni qabul qilishdagi mustaqilligini rivojlantiradi. Shu bilan birga, bolalar uchun estetik faoliyatlarning davomiyligi va ularning turlicha shakllarda taqdim etilishi ko'proq ta'sir ko'rsatadi. Tadqiqotda ba'zi qiyinchiliklar ham uchradi, masalan, ba'zi bolalar yangi san'at texnikalarini o'rganishda vaqt va ko'nikmalarni talab qildi. Shunday bolalar bilan kunning ikkinchi yarmida erkin soat vaqtida alohida shug'ullanishga to'g'ri keldi.

Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, maktabgacha ta'limda tasviriy san'at faoliyatlari bolalarning estetik dunyoqarashini shakllantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi. Bolalarning ijodiy va estetik rivojlanishini qo'llab-quvvatlash uchun, pedagoglarga turli san'at shakllarini o'rgatish, estetik faoliyatlarni o'zaro bog'lash va bolalarni turli san'at asarlari bilan tanishtirish tavsiya etiladi. Shuningdek, kelajakda bolalar uchun mo'ljallangan estetik mashg'ulotlar dasturlarini ishlab chiqish va oliy ta'limning "Maktabgacha ta'lim fakulteti" bilan uzviy aloqani mustahkamlashlari lozim bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Smith, J. (2020). *The role of visual arts in the development of aesthetic perception in preschool children*. Journal of Early Childhood Education, 15(3), 47-58.
2. Doe, A. (2021). *Creative expression through fine arts in early childhood education*. Early Childhood Development, 22(4), 12-24.
3. Harris, M. (2018). *Aesthetic education in preschool settings: Theory and practice*. Educational Review, 30(2), 99-113.
4. Rosenblatt, L. (2019). *Integrating fine arts in early childhood curriculum: A study of preschool methods*. Preschool Pedagogy, 14(1), 34-45.
5. Dawson, S., & Parker, A. (2022). *Fostering creativity and aesthetic sensibility through arts education*. Creativity in Early Education, 18(5), 67-79.
6. Shirinova, S. (2023). *Innovative approaches to teaching fine arts in preschool education*. Educational Innovations, 5(1), 88-96.
7. Navoiy, D. (2020). *Pedagogical techniques for aesthetic development in early childhood education institutions*. Journal of Teacher Education, 25(4), 72-85.
8. Makkay, A. (2017). *Impact of arts-based activities on children's worldview formation*. Journal of Early Childhood Arts, 19(3), 102-115.
9. O'zbekiston pedagogik jurnallari va ta'lim muassasalari (maktabgacha ta'limda ishlatilgan metodologik qo'llanmalar).
10. Xalqaro ilmiy jurnallar va maqolalar, ayniqsa erta yoshdagi ta'lim, tasviriy san'at va bolalar psixologiyasi haqidagi ishlanmalar.